

Anarhistička biblioteka
Anti-Copyright

Anarhokomunizam – pokret i pouke

Trivo Indić

Trivo Indić
Anarhokomunizam – pokret i pouke
1972

[http://praxis.anarhija.org/index.php/
Praxis:Praxis_1972_1-2:Anarhokomunizam_-_Pokret_i_pouke_-
_Trivo_In%C4%91i%C4%87](http://praxis.anarhija.org/index.php/Praxis:Praxis_1972_1-2:Anarhokomunizam_-_Pokret_i_pouke_-_Trivo_In%C4%91i%C4%87)

Tekst je prvo objavljen u časopisu Paxis 1-2 1972.

anarhisticka-biblioteka.net

1972

uvažavajući druge. Ukoliko nam je stalo do humanog i humanuma kao prave utopije današnjice.

ticano, i anarhizam je nepristajanje na one spone čoveka sa višim principom od koga se čovek oseća zavisao, ugrožen i tlačen, tj. on je za uvažavanje onih principa čija je ljudska sadržina proverena konkretnom emancipacijom.

Nama se čini da je liberterski pokret dovoljno autentičan da bi mogao govoriti u svoje ime. Ali treba reći kako je anarhizam toliko često proglašavan za »prevaziđenu« ideologiju, da to ortodoksni marksisti ponavljaju već 13 godina. Uprkos tome, biti smo nedavno svedoci obnove slobodarskog socijalizma: omladinski pokret kontestacije je ponovo u maju 1968. razvio crnu zastavu kao poziv na obračun sa autoritarnim pokretom, ponovo se začuo komunarski Remboov *Changer la vie*, poziv na temeljnu obnovu kroz temeljnu pobunu, dilema socijalizam ili varvarstvo. Objektivnosti radi ističem ovde i one koji misle da je moguće i neophodno pomirenje Marxa i Bakunjinca: Victor Serge, Abraham Gillen, Daniel Guérin i drugi.

Ali poslušajmo i zagovornike anarhije, koji su takođe komunisti. Jer oni nas opominju da tamo gde su sredstva autoritarna, gde efikasnost ide ispred slobode, i ciljevi će — buduće stvarno ili sanjano društvo — biti autoritarni, i nikad neće poroditi jedno slobodno društvo. Nasilje kao sredstvo donosi nasilje kao sistem; kult pojedinih ličnosti kao sredstvo, jeste izvor diktatora — malih i velikih — i servilnih masa, a vlada — čak i kada su u saradnji socijalisti i anarhisti — proizvodi još više vlasti, kako nas opominje i Vernon Riehards.

Hoćemo li istrajati u uverenju, iako nas proglašavaju za Don Quijote, da se jedino sredstvima slobode može ostvariti sloboda? Oni koji smatraju da taj stav vodi sterilnosti, paraliziraju revolucionarne volje, da je smešan u modernom kosmopolisu nasilja i tehnološkog društva kao sistema dominacije (Marcuse), treba reći da njihov realizam i oportunitizam neizbežno vodi u katastrofu, perpetuiranje nasilja i odlaganja ozbiljnih rešenja. Ionako je u svetu odviše zla, prinude, sile i krivotvorstva da bi, čineći takvom svetu ustupke, mogli ostati kao ljudi slobodni i dostojanstveni, samouvažavani i

Osnovno pitanje anarhističkog ili liberterskog komunizma i kao teorije i kao praktičnog ponašanja sažeto je u nedoumici kako stići do slobode posredstvom same slobode. Samo sloboda i borba za slobodu, uvek je isticao Malatesta, može biti škola slobode. I za nas je u ovoj analizi primarni zahtev ustvari da pratimo taj neprekidni dijalog poretka i slobode, efikasnosti i slobode, revolucije i slobode, cilja i sredstava, uma i razuma, jedinke i društva, tu bogatu i inspirativnu zaostavštinu anarhokomunizma kao jedinog doslednog modernog akratskog pokreta, kao jednog od mogućih puteva ka konkretnoj utopiji.

Anarhokomunizam kao projekt totalnog humanizma pre svega je reakcija na ugroženost ideje humaniteta, ugroženost slobode, degradaciju ljudskog dostojanstva koja takođe čini bitnu odliku moderne civilizacije od njenog samog početka. On je pro metejski poziv na pobunu protiv nasilja kao konstitutivnog elementa savremenog društva i kulture, protiv koercivnih institucija za koje smo skoro poverovali da su jedini mogući, spasonosni oblik integracije društva i odbrane slobode. Mnogo pre Marcusea anarhokomunistički pokret nam je ukazao na to da pod vladavinom represivne celine sloboda može postati moćan instrument dominacije, naslućujući vidovito našu današnju situaciju: racionalni karakter iracionaliteta kao najmučniji aspekt razvijene industrijske civilizacije.

Svedočeci danas temeljnu potrebu za revalorizacijom utopije u Blobovom smislu (tj. u svom konkretnom liku prokušana volja za bitak Svega, aktivan napor na transcendiranju postojećeg) mi bismo bili toliko slobodni da samo podsetimo da je još Gustav Landauer (*De Homine*, 1907), odbio da izjednači pojmove *utopia* i *topia*, da je suprotstavio utopiju »topiji«, to jest pokazao kako u svakom sistemu, u svakoj topia, postoji jedna utopijska klica koja razvija dijalektiku između utopije i ostvarenog sistema.

Utopija je, dakle, ono što je sputano moćima etabliranog društva, odredba koja ni malo, kao što vidimo, ne odstupa od Marcuseove (iz *An Essay on Liberation*). Landauer, mislilac anarhije, uči nas da je anarhija konkretna utopija, gde je projektovanje posredovano

postojećom tendencijom i mogućnošću same zbilje, gde se govori po nalogu nadolazećih nosilaca društva. Anarhokomunizam je ona dimenzija budućnosti koja se misli kao adekvatna, tj. koja je sposobna da aktivira metodično *plus ultra*. Anarhizam i socijalizam utoliko i nisu nauke, insistirao je Malatesta, već upravo projekti društva, na čijem ostvarenju treba raditi praktično i voditi računa o datim okolnostima. Ukoliko je veći marazam kada »naučni socijalizam« postaje korpus datih prilika, završava kao najplića apologija oportunizma, a vulgarni determinizam postaje komplement integralne samovolje. Utoliko je i anarhokomunizam kao svaka utopija izraz autentičnog voluntarizma koji nema ničeg zajedničkog sa scijsentifističkom blokadom oslobađajuće funkcije negacije (»the liberating function of negation«).

Ovaj zahtev da sloboda bude jednovremeno prius ljudske akcije i njen posterius je stalno opiranje vulgarnom prirodno-naučnom socijalizmu Druge i Treće internacionale, koji kulminira naročito u nemačkoj socijaldemokratiji. U oblasti učenja o socijalnoj promeni i njenim agensima, ovakav socijalizam neminovno završava u integraciji sa statusom quoom, u izjednačavanju društva i države, fetišizaciji etatizma, u tzv. *Volkstaat* socijalizmu. Naglašeni voluntarizam koji se javlja u anarhokomunističkom pokretu otuda može da se objasni i kao protest protiv naraslih i intenzivnih oblika institucionalizacije socijalizma i socijalsističke, posebno marksističke ideologije. Tu su koreni liberterske teorije i prakse insurekcionazma, učenja o nukleusima svesnih militantnih manjina koje će provoditi mase (onog što danas prepoznajemo u Trećem svetu kao »foco guerillero« ili razvijenim sredinama kao manjina-detonator), o inicijativnoj volji manjine, direktnoj akciji, propagandi primerom i socijalnim eksperimentom, itd. Naročito je Malatesta insistirao na ovim voluntarističkim elementima, čije je antropološko zaleđe poimanje čoveka kao kreativnog, slobodarskog i samoodređujućeg bića. Anarhija je prevashodno koncipirana kao ljudska voljna aspiracija, koja nastaje iz moralne pobune protiv socijalnih nepravdi.

do toga da se morao razlikovati anarhizam od njegovih zvaničnih predstavnika u zemlji, od tzv. Federacion Anarquista Iberica (FAI).

Za ovakvo stanje, za onemogućavanje integralnog anarhokomunizma, kriva je još jedna pojava, liderizam u samom CNT, korupcija izvesnih ličnosti CNT i FAI, koje su učestvovala u vladi Largo Caballera. Pojava »vođa« je omogućila da vlast od radništva pređe u vladu i među političare. Anarhizam je tako dobio dva protivnika: Franka i Republikansku vladu, koju su kontrolisali komunisti-marksisti. Ali je treći protivnik dolazio iz redova CNT: *lideri* CNT i FAI. Njihova pojava je omogućena uspostavljanjem paternalističkog odnosa FAI prema CNT (tzv. *faismo*), to jest formiranjem jedne manjine posvećenih koja je trebalo da čuva čistotu pokreta. Ponovala se stara greška — Bakunjinov paternalizam, iz vremena kada je Bakunjin osnovao Aliansu socijalsističke demokratije (*Alianza de la Democracia Socialista*) kao organizaciju odabranih militanata koji će nadzirati rad Internacionale. Protiv Bakunjina je ustao Anselmo Lorenzo kritikujući Bakunjinove metode (tzv. *el aliancismo*) kao autoritarne, rekavši da ni Marx ni Bakunjin ne shvataju ozbiljno tvrdnju da je oslobođenje radničke klase delo samih radnika. Za Lorenza cilj nije opravdavao sva sredstva i on nije mogao prihvatiti Bakunjinove postupke iza kojih je stajalo uverenje da narod nije zreo za slobodu. Mislimo da je Lorenzo već dao odgovor na pitanje kako je trebalo sačuvati španski anarhizam od pojave liderizma u vlastitim redovima.

Evo nas pri kraju našeg, naravno nikad nezavršenog, tematskog kruga, u kome je središte pitanje same slobode tog identiteta volje sa sobom (Hegel). Anarhizam je za nas, plodonosna nepostvarena metodološka sumnja, sa svojim zbilja slobodnim čuđenjem koje je postalo podsticaj da se u onom što je postalo pitanje otkriju nova pitanja — da parafraziramo Blocha. To je praktičan humanizam, koji kao bitni problem revolucije smatra oslobođenje čoveka, a ne problem vlasti ili ekonomije. Za razliku od Marxa anarhistički komunizam se ne bavi pomirenjem države i društva, on je protiv hipostaziranja prinude kao samostalne suštine. I kao što je već is-

parlament, vojska, policija, katastar i sl. Španija nas uči kako izgleda saradnja libertera sa revolucionarnom vladom, to jest kako je teško ostati dosledan anarhokomunist u revolucionarnoj situaciji koja tendira socijalnoj revoluciji, ali ujedno blokira praktičan rad na ostvarenju anarhije. Teško je poreći iskrenost opomenama Sebastiana Faurea protiv anarhističkog učešća u Republikanskoj državnoj vladi. Vladajuća pozicija CNT, iako iznuđena okolnostima, razorno je uticala na pokret, na mentalitet njegovih militanata, na strukturu organizacije. Erozija kolaboracionizma i duh ministerijalizma narušili su fundamentalna načela anarhokomunističkog pokreta. CNT se priklanjala iskustvima centralne vlasti, verujući da može moralizirati vlast i nadzirati je. Ali je sve to dovelo libertere u zaista inferiornu poziciju u odnosu na sferu vlasti, kao i do otvorenih diverzija te iste vlasti protiv CNT i anarhizma (3. Maj u Barceloni, papadi na kolektive u Aragonu, hapšenja i ubijanja aktivista CNT, itd). CNT-FAI nikad nije preuzimao inicijative koje bi dovodile u opasnost zajedničku stvar Republike. Pa ipak je, na kraju, politički uticaj CNT (sa dva miliona članova i jednom trećinom boraca Republikanske vojske, sa ekonomskom snagom u samoupravnoj industriji i agrarnim kolektivima u središtu zemlje) reduciran na minimum, što je praćeno militarizacijom industrije i paktom CNT-UGT, u kome je teško prepoznati bilo šta od konfederalnog duha koji je prethodio građanskom ratu. Država je postala apsolutni gospodar svega: vojske, industrije, opština, privrede i naciolizovane zemlje. Vlast je bila osnovno pitanje dana, a ne revolucija. Još u novembru 1936. se Juan Peiro (posle Orobona Fernandez, koji ima primat u ovoj stvari) zalagao za jednu federalnu i socijalističku Španiju gde bi, u okviru regionalnih i lokalnih autonomija, mogle da cvetaju različite forme socijalizma i da egzistiraju međusobno (problem koji danas nazivamo pluralizam u okviru socijalističkog društva). Na kraju se FAI pobunila, ali kasno, kad je već i sama, a ne samo CNT, poprimala mnogo štošta od psihologije i organizacije vladajuće, podržavljene stranke. Došlo se

Za razliku od zatvorene naučne teorije ili filozofskog sistema, anarhija je za Malatestu praktičan cilj, socijalni projekt, koji se ostvaruje ljudskom voljom. To je »način individualnog i socijalnog života koji se ostvaruje radi najvišeg dobra svih«, a do koga se dolazi dejstvom volje, pobunom protiv fatalističkih uverenja i mehaničkih teorija socijalne akcije. Sloboda, odgovornost, Bolja, svesni izbor, solidarnost, itd. su medijumi u kojima Kropotkinovo odviše determinističko poimanje anarhije, kao poretka čije je ishodište u automatski pretpostavljenim prirodnim zakonima napretka nauke, ne nalazi mesta. Za Kropotkina je anarhija naučna filosofija, i on u nauci nalazi dokaze da je anarhija prirodni poredak, po kome bi harmonija trebalo da vlada u svim stvarima, pa i u ljudskim društvima. Malatesta shvata anarhiju kao svesno usvojeni socijalni program, koji je norma za sadašnje ponašanje a ne za daleku, neodređenu budućnost. Kritika savremenog hilijastičkog koncipiranja komunizma, koje nam je ponudio staljinizam, već u ovim kontroverzama ima argumente. Anarhija ne dolazi *odmah* posle revolucije. To je, ističe Malatesta, dug i mučan rad, gradualan po intenzitetu i ekstenziji, u kome danas svesno učestvuje samo jedna neznatna manjina, koja ne može sama da ostvari revoluciju, niti treba sama to da radi. Njeni metodi su persuazija, socijalni eksperiment i slobodna kooperacija, propaganda primerom i dijalog, to jest izbegavanje autoritarnih metoda koji bi, silom, primoravali druge da čine isto što i anarhisti. Nasilje se ovde upotrebljava samo da bi se odbilo nasilje.

Kao što je odbacio Kropotkinov rigidni determinizam, tako je Malatesta bio skeptičan i prema Bakunjinovoj glorifikaciji prirodnih tendencija naroda ka anarhiji, tom primitivnom optimizmu anarhista XIX veka. Revolucija ne mora da bude anarhija: ona će biti ono što može biti, ali je važno da stvara uslove za brzu evoluciju u pravcu anarhije. Anarhija se ostvaruje — dodaje Malatesta — tek onda kada se zna živeti bez prinude i autoriteta. Tako je Malatesta odbacio formulu »revolucija će biti anarhistička ili je neće biti« (on je, u burnim godinama Italije, 1919-21. bio uvek za »jedins-

tveni front« svih levih snaga). Revolucija, dakle, nije revolucija po svaku cenu, ona nije slepa destrukcija, već pozitivan program kontinuiranih društvenih problema, koji će najbolje izraziti tendencije koje se rađaju iz plodne napetosti između aktualnog i mogućeg. I uvek je tu bila prisutna ona sud bonosna distinkcija između nasilja koje je u službi oslobođenja i nasilja koje je u funkciji opresije, otpor protiv tzv. »revolucionarnog terora« koji je, stavljen u službu oficijelne avangarde i revolucionarnog centra, najsigurniji način da se ubije i zatre revolucija. Malatesta je isticao da apologeti Francuske revolucije falsifikuju ulogu terora, i da se za njima povode neki predstavnici boljševičkog programa. Oni koji veruju u revolucionar. nu i oslobodilačku efikasnost represije i svireposti imaju isti onaj nerazvijeni moral pravnika, koji vjeruju da se može izbeći delikt i moralizirati svet sredstvom oštih, svirepih kazni, — pisao je Malatesta (II Terrore rivoluzionario, *Pensiero e Volonta*, 1. oct. 1924, Roma). Teror je samo uvod u perpetualnu legalizaciju tiranije. Ovde bismo rekli da je značajno istraživati Malatestine polemike sa komunistima-boljševicima, od 1919. pa nadalje, u kojima on predviđa, kao i Fabri, Kropotkin, Pestanja, Roza Luxemburg i drugi, pojavu nove klase rukovodilaca i deformaciju revolucionara u konzervativce koji se samo golom silom drže na vlasti, u šta nas je staljinizam kao sistem i uverio.

Ali ovaj imperativ anarhokomunističke socijalizacije moći, vlasti, do njenog uništenja, rastakanja u zaboravu, koji dolazi sa novim, neposredovanim oblicima kolektivnog i individualnog života, taj imperativ koji se nalazi pod budnom kontrolom onog *plus ultra* slobode, ne može bez radikalnog prekida sa degradiranim, manipuliranim, socijalno i intelektualno osiromašenim i unakaženim individuumom našeg vremena, koji je pristao na bekstvo od slobode, dobrovoljno ropstvo u okviru etabliranih opresivnih struktura. Ideja socijalnog federalizma, asocijacije slobodnih pojedinaca i kolektiviteta, samoupravljanja i valorizacije individue (čovjek kao početak i kraj) kroz integralnu socijalnu participaciju, čitav taj fond koji čini temelje liberterskog komunizma, mora imati kao prepos-

kako u industriji, tako i u poljoprivredi, školstvu i svim granama društvenog života.

Međutim za nas su danas bitne dve pouke španskog anarhokomunizma, koje odgovaraju na pitanja kako je moguća stvarna saradnja anarhista i drugih socijalističkih pokreta u ostvarivanju socijalne revolucije (posebno praktični odnos anarhista i marksistakomunista i kakva je stvarna uloga anarhokomunista u situaciji, ma koliko ta situacija bila revolucionarna, kada se ne može biti integralni anarhokomunist.

Špansko iskustvo nas uči da je tzv. problem korelacije snaga levice na putu ka socijalizmu, jedno od ključnih pitanja ostvarenja konkretne utopije, jer otkriva svu dubinu raskola između autoritarne marksističke i liberterske koncepcije ostvarenja socijalizma. Međusobna borba ovih partija ide do uzajamnog istrebljenja, čak dotle da zaboravlja na zajedničkog klasnog neprijatelja. Građanski rat je pomogao da CNT otkrije postojanje i drugih revolucionarnih snaga, ali ta saradnja, zbog poznatih manevara ostalih partija levice u Narodnom frontu, a pre svega Komunističke partije, nikad nije uspešno ostvarena. KP se sektaški ponašala kao produžena ruka Kremlja i sabotirala sve ostale učesnike koalicije, što je bilo moguće, naravno, i zbog slabosti lidera CNT-FAI. Pod parolom borbe protiv fašizma, Revolucionarna vlada, iz koje su izašli anarhisti, je deklasirala rat socijalnoj revoluciji. Narodu i radnicima je oduzeta inicijativa u ime parole: *primero ganar la guerra y despues la revolucion* (prvo dobiti rat, a posle revolucija). Događaji u Barceloni, u maju 1937 (*Las jornadas de Mayo*), kada je Revolucionarna vlada u krvi ugušila narodnu pobunu koja je išla za zahtevima koji su prevazilazili minimalističku platformu vlade, bili su isto ono što i Kronstadt 1921. za Rusku revoluciju. Tako je komunistički pokret ponovo oživeo stare eklezijastičke sukobe i pitanje peregrinata (koji su, inače, jedini živi članovi božjeg Grada, ali niko ne zna ko su oni sve dok ne nastupi strašni sud).

Sa anarhokomunističkim uverenjem nespojiv je u principu stav o učešću u vlasti, u radu autoritarnih struktura kao što su vlada,

Malatesta (koji je mnogo uticao na Pelloutiera, Pougeta i druge revolucionarne sindikaliste) je uvek isticao da je sindikalizam samo jedno od sredstava radničke borbe, ali je kritikovao sindikalizam koji bi hteo *automatski*, bez svesti i volje udruženih radnika, dovesti do emancipacije od kapitalističkog jarma i do izgradnje novog društva. On je bio za generalni štrajk takođe, ali je smatrao da generalni štrajk ne može zameniti kompleksnu pobunu, socijalnu revoluciju, i to je stalno gledište koje je branio u polemikama sa Jamesom Guillaumeom, Armandom Borghiem, Liviom Ciardiem, Bistelliem, i drugima.

Ovde je posebno značajan španski anarhosindikalizam jer je CNT pragmatičko ostvarenje političko-ekonomskih i filozofskih shvatanja anarhističkog pokreta. Još na osnivačkom kongresu je CNT kao taktiku usvojio direktnu akciju, a sindikalizam nije proklamovao kao cilj za sebe, već kao sredstvo klasne borbe i otpora, odbacujući tzv. *lerrouxismo* kao politički pokušaj da se preko sindikata dođe na vlast. Cilj CNT je bio, dakle integralna emancipacija radničke klase putem eksproprijacije vlasničkih klasa i preuzimanja proizvodnje u vlastite ruke.² Direktna akcija je ovde značila direktnu projekciju impulsa i organizovane volje same društvene baze, odbijanje autoritarnih i elitističkih principa organizacije, vođa i vođenih. U pokretu postoji samo tzv. *la accion co-responsable del militante*, na osnovama pune jednakosti individuuma. Time je CNT u samoj svojoj organizaciji učinio pokušaj ostvarenja budućeg društva, ostvarenja načela na kojima će se zasnovati akratsko društvo. On je i praktično, u najtežim uslovima građanskog rata i borbe protiv međunarodnog fašizma pokazao da se može ostvariti liberterski ili samoupravni socijalizam (*socialismo de autogestion*),

² Tako je i kongres francuske Fédération Nationale de Syndicats još 1883. usvojio rezoluciju o potpunoj nezavisnosti od političkih stranaka, reagujući na taj način na pokušaje rivalskih socijalističkih grupa i partija da sindikate stave pod političku kontrolu i da ih upotrebljavaju kao instrumenat dnevne političke borbe. To je onaj pozitivni zahtev anarho-sindikalizma da se uvek dela *sur le terrain de classe*, i koji se nalazi u osnovi savremenih pokušaja obnove sindikalizma.

tavku ono što Marcuse, kao i Malatesta, naziva »instinctual basis for freedom«, koju je dugo blokirala istorija klasnog, autoritarno organizovanog društva. Da bi se bilo anarhist nije dovoljno želiti emancipaciju pojedinca, nego svih, nije dovoljno buniti se protiv opresije, već se odreći da budeš opresor. To je u osnovi malatestijanske formule: Najveća moguća količina komunizma da bi se ostvario maksimalno moguć individualizam, to jest maksimum solidarnosti da bi se uživao maksimum slobode. I kad Malatesta govori o »strahu od slobode« (poput Fromma) ne govori on to samo zato što poznaje iskustva građanskog društva nego i zato što je svedočio iskušenja modernog autoritarnog socijalizma.

Upravo iz konfrontacije sa autoritarnim socijalizmom, sa socijalizmom koji je počeo i ostao na razini političke revolucije, liberterski pokret je razvio niz tema koje dugo još neće sići sa dnevnog reda svake autentične revolucionarne kontestacije. On je na profetski način ukazao na rizik autoritarne devijacije marksizma, pretvaranja diktature proletarijata u diktaturu nad proletarijatom, utemeljenog na svemoći države i deklarisanog od strane jedne manjine koja pretenduje na monopol istine i revolucionarne akcije (to je onaj Landauerov »*polizei socijalizam*«, ili Rockerova »*komesarokratija*«, koju je staljinizam najpotpunije izrazio). Sva dosadašnja iskustva socijalizma nas uče da je Rocker bio u pravu kada je uzvikivao: Socijalizam će biti slobodan ili ga uopšte neće biti (Socialism will be free or it will not be at all), dodajući da je upravo iz ovog uviđanja rođen moderni anarhizam i da iz njega crpi svoju moralnu snagu. Jer jedino sloboda može da inspiriše ljude na velike stvari i da iznese intelektualnu i socijalnu transformaciju. Mit o autodestrukciji države u uslovima autoritarnog socijalističkog sistema ostaje samo mit, kao što su pokazale analize i predviđanja Malateste, Kropotkina, S. Faurea, Merlina, Landauera i drugih. Ako je partija proletarijata instrument za uspostavljanje monopola *u ime* radničke klase, to jest ako ne postoji neposredan odnos između klase i istorije, biografije i revolucije, vrlo teško je očekivati da ona postane i razarač, negacija svog vlastitog monopola — države koju kons-

tituiše, kako bi ostvarila sveopštu emancipaciju društva, ukidanje svih klasa, privilegija, cenzura, humanuma ne samo kao društveno-povesne nego kao kozmološke kategorije.

Događaji u Kronstadtu, 1921. godine i pokret Nestora Mahnoa u Ukrajini, 1919-1921. godine bili su snažni indikatori daljeg razvijanja autoritarnih tendencija socijalizma. Kronstad kao alarm na deformacije Oktobarske revolucije imao je među svojim pobunjenicima i anarhiste, mada malobrojne; ali je zasluga anarhokomunista što su taj događaj profetski analizirali i podržali, izvukavši iz njega sve konzekvence. Angel Pestanja je doneo u Španiju vest o Kronstadtu i o progonima anarhista u Rusiji, izazvaši debatu o ruskoj revoluciji u CNT (Confederacion Nacional de trabajo). CNT je bio prišao Trećoj internacionali, ali je zbog pomenutih događaja, na kongresu u Saragosi, 1922, odlučio da je napusti, saslušavši prethodno Pestanjin izvještaj. Putokazi deformacije socijalizma koji zaboravlja da je svako posredovanje mač sa dve oštrice, posebno ono političko, da su revolucija i vlast nepomirljivi (Kropotkin) su, između ostalih, i progoni anarhista koji su aktivno podržavali Oktobarsku revoluciju (pokret Nabat, koji je već na kongresu 1919. osudio etatizaciju sovjeta), i gušenje Radničke opozicije, koja je prihvatila spontani pokret radnika za zauzimanje fabrika, osnivanjem radničkih odbora i sovjeta i radničke kontrole odmah nakon Februarske revolucije.

Italijanski pokret radničkih saveta, Sovjetska bavarska republika, Komuna u Kantonu 1927, Španija 1936-39., Francuski maj 1968., itd. su iskustva liberterskog socijalizma koja govore o sukobima efikasnosti i slobode, autoriteta i slobode, ali isto tako i o sukobima sa dominantnim tipom socijalističkog pokreta našeg vremena: sa autoritarnim socijalizmom i hipercentralizovanim, hijerarhizovanim i etatizovanim komunističkim pokretom. Gustav Landauer i Erich Mühsam, ljudi koji su stajali na čelu Bavarske revolucije, bili su zagovornici stvaranja radničkih saveta, a tek kasnije su ih podržali komunisti – i to disidenti K.A.P.D. – prihvatajući tzv. *komunizam saveta*, kao i anarhosindikalistička *Freie Arbeiter Union*,

koju je tek fašizam mogao da uništi. Time bismo hteli da kažemo da uvek kada se govori o samoupravljanju, o socijalizmu saveta, participativnoj demokratiji, direktnoj ili industrijskoj demokratiji, socijalizmu sa ljudskim likom, i kako sve ne, govorimo ustvari o liberterskom nasleđu bez koga se ne može zamisliti nikakav istinski *aggiornamento* savremenog socijalizma. Opresivni socijalizam našeg vremena, ukoliko hoće da porekne sve vidljiviju konvergenciju sa građanskim svetom, da izađe iz krize i degeneracije, prvo će morati izkazati i priznati kompleks Kaina prema nesuđenom bratu – liberterskom socijalizmu, tj. anarhokomunizmu.

Jedan od odgovora na rastuću integraciju radničkog i socijalističkog pokreta u građansko društvo jeste i moderni anarhosindikalizam, koji se nastavlja na tradiciju revolucionarnog ili liberterskog sindikalizma. U mnogim slučajevima su anarhosindikalistički i anarhistički pokret jedna ista stvar, tj. organizacija (*Forismo* u Latinskoj Americi, CNT u Španiji, IWW-»Wobblies« u SAD, sindikalne unije u Holandiji, Švedskoj, itd.). Rudolf Rocker s pravom ističe da je moderni anarhosindikalizam direktna reakcija na metode i koncepte *političkog socijalizma* (*Anarchosyndicalism*, Secker and Warburg, 1938, London, p. 85). Gino Cerrito takođe smatra da je anarhosindikalizam odgovor na doktrinerstvo socijalističkog pokreta krajem XIX i prvih dekada XX veka. To je povratak na revolucionarnu praksu, akciju, izraz poverenja u radničku klasu, alternativa parlamentarnom reformizmu legalnih socijalista, a isto tako i reakcija na degeneraciju tradicionalnih sindikata i centralističke i unitarističke tendencije modernog korporativnog društva.¹

¹ Pitanje o ulozi sindikata u revolucionarnoj borbi nije bilo ni malo jednostavno. Mislimo da G. D. H. Cole sa pravom ukazuje na razlike koje se, povodom njega, javljaju u okvirima anarhokomunističkog pokreta. Naime, Jean Grave i Kropotkin su držali da sindikati neće imati takvu ulogu u strukturi budućeg društva iz koje bi proizišle radničke kooperative za kontrolu industrije, što ne znači da oni nisu oruđe revolucionarne borbe. Dakle, tu je granica između anarhokomunista u užem smislu reči i anarhosindikalista koji su stvorili revolucionarni sindikat. Pristalice Gravea i Kropotkina su se klonile mogućnosti da načela ekonomske i političke slobode predaju u ruke autoritarnih sindikalnih unija.